

İktisadi Korumacılıktan Kültürel Korumacılığa

2005-08-09 09:41:15

İktisatta rekabet-korumacılık tartışması yüzyıllardır sürüp gitmektedir. Bazıları, toplumları refaha götüren yolun yerli mal ve hizmetleri üretenleri dış ticaret engelleri ile korumaktan geçtiğini düşünürken; aksi görüşü savunanlar korumacılığın toplumsal refahı düşüreceğine, rekabetin ise etkinliği arttırıp hem yerli malları üretenleri hem de toplum refahını daha iyi bir konuma getireceğini iddia ederler. Serbest ticareti savunanlara göre, rekabet ortamı yerli malların üreticilerini sürekli olarak maliyetlerden tasarruf edecek, ürün kalitesini arttıracak yöntemler bulmaya itecektir. Korumacılık ise, dinamizmi ve yenilikleri engelleyecek, zaman içinde rekabet gücünü kaybeden yerli üreticileri daha korkak, daha içine kapanık olmaya itecektir. Bu yüzden yerli üretimi koruyacak olan 'Korumacılık' değil 'Rekabet' tir. Korumacılık, kaçınılmaz sonu geciktirmekten başka işe yaramayacaktır.

Bu iki yaklaşım arasındaki tartışma yıllardır sürüp gitmektedir. Tarihsel süreçte bazen serbest ticareti savunanların, bazen de korumacılık yanlılarının daha fazla taraftar topladığı görülmektedir. Son yıllarda yaşanan gelişmeler ibreyi serbest ticaret taraftarlarına doğru döndürmüştür. Rekabetin iktisadi refah üzerindeki etkisi konusundaki inancı ne olursa olsun, insanların sosyal-kültürel olaylarda genellikle korumacılığa daha yakın olduğunu söylemek yanlış olmaz. O yüzden son yıllarda 'Türkçe'mizi koruyalım' temalı görüşler hemen her kesimden büyük ilgi ve onay almakta. Türkçe'yi koruma taraftarları Türkçe'yi korumak adına çeşitli yasaklamalar, sınırlamalar gündeme getirmektedir. Benzer biçimde bazı Müslümanlar Türkiye'de Hıristiyan grupların propaganda yapmasından rahatsız olmakta, bu faaliyetlerin durdurulması için devletin gerekli önlemleri almasını talep etmektedirler. Acaba İngilizce'nin tüm dünyada artan egemenliğine karşı en iyi önlem İngilizce eğitimin engellenmesi veya benzeri sınırlamalar mı? Hıristiyanların Türkiye'deki faaliyetleri yasaklanırsa hepimiz daha iyi birer Müslüman mı olacağız? Ya da daha genel bir ifade ile kendi kültürümüzü (yerli üretimi) korumanın yolu rakip kültürlerle (mallarla) teması engellemekten mi geçiyor? Benim bu sorulara cevabım 'hayır'. Aksine, yerli kültürümüzü diğer kültürlerle rekabete açmak onun daha uzun yıllarca ayakta kalmasına yardımcı olacaktır.

Türk dili ile ilgili tartışmadan başlayayım. Herkesin kabul etmesi gereken bir gerçek, dünyada tek bir dilin olması birden fazla dilin olmasına göre daha etkin bir çözüm olduğudur. Yani dünyada ne kadar az dil konuşulursa farklı dilleri konuşmanın getirdiği tüm maliyetlerden o kadar çok tasarruf etmiş oluruz. Uzun dönemde insanlık, sürekli daha etkin çözümlere doğru yol alıyorsa yıllar içinde bazı dillerin ortadan kalkacağını kabul etmek zorundayız. Belki bu dillerin içinde Türkçe de olacak. Aslında halihazırda yüzlerce dil yok olmak üzere ve bu durum dünyanın büyük bir kısmının umurunda bile değil. Çünkü bu dillerin kaybolmasından neredeyse kimse zarar görmüyor. İleride Türkçe de bu diller gibi kendiliğinden ortadan kalkarsa pek fazla kişinin umursayacağını sanmıyorum.

Dış dünya ile olan ilişkilerin hiçbir kısıtlamaya tabi olmadığı (kültürel rekabetin olduğu) bir ortamda bir dilin fonksiyonel olup olmadığı bir dilin yaşamasının temel koşuludur.¹ Örneğin, Cumhuriyetin ilk yıllarında yasal zorlamalarla Osmanlıca'nın tüm izleri silinmeye çalışılmış olmasına rağmen aradan geçen onca zamana rağmen bunda başarılı olunamamıştır. Bunda muhtemelen en önemli sebep insanların kolaylıkla bir dilden diğerine geçiş yapamamaları ve yeni Türkçe'nin yeterli zenginliğe sahip olmamasıdır. Diğer taraftan Sovyetler Birliği özellikle Orta Asya Cumhuriyetleri'nde devrim sonrasında benzeri bir baskı uygulamış ve Rusça'yı

ortak dil haline getirmiştir. Daha sonra bu Cumhuriyetler bağımsızlıklarını kazandıklarında bir kısmı sembolik olarak kendi dillerine dönüş yapmış olmalarına rağmen bu ülkelerde Rusça hâlâ egemenliğini sürdürmektedir ve görünen odur ki sürdürmeye de devam edecektir. Bunun sebeplerinden biri, Rusça'nın Orta Asya'nın yıllarca yerleşik bir yaşam oluşturamamış, yazılı kültüre çok geç geçmiş toplumlarının yerel dillerine göre daha zengin bir dil olmasıdır. İkinci önemli sebep, Rusya ve eski Sovyet Cumhuriyetleri ile iktisadi ilişkilerin bu ülkelerin ekonomisinde önemli bir paya sahip olmasıdır. Rusça iktisadi ilişkilerde ortak iletişim aracı vazifesi görmektedir. Bu özelliği sebebiyle Rusça fonksiyonel bir dildir. Hatta bu nedenle dünyanın birçok yerinde insanlar harıl harıl Rusça öğrenmeye başlamıştır.

Yıllarca Türkiye'ye ithâl malların girmesine izin verildiği takdirde yerli sanayiinin yok olacağından korktuk. İthalat üzerindeki tüm sınırlamaların kaldırılmasının üzerinden 20 yıl geçmesine rağmen Türk sanayii yok olmadığı gibi eskisinden daha güçlü ve dinamik hale geldi. Benzer şeylerin Türk dili için de geçerli olacağını söylemek yanlış olmaz. Bugün de dilimizde birçok ithal sözcük var (pantolon, televizyon vs.). Bu sözcükleri almayı reddetsek acaba Türkçe daha mı güçlü olacaktı? Bunun böyle olmadığını Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Türkçeleştirme akımının öncüleri de fark edip katı Türkçeleştirmeden vazgeçmişlerdir. Bugün de günlük hayatta bazılarının kullandığı (ve bazılarının alay veya kınama ile tepki gösterdiği) İngilizce kelimeler ileride Türk dilinin daha zengin hale gelmesine katkıda bulunabilir. Bugünün egemen dili olan ve çoğumuzun öğrenmek için yıllarını verdiği ve avuç dolusu para döktüğü İngilizce'nin egemenliğini sadece ABD'nin ve İngiltere'nin ekonomik egemenliğine bağlamak doğru olmaz. İngilizce'nin uzun yıllar ayakta kalabilmesinin bir nedeni de onun esnekliği başka dillerden aldığı kelimeleri sindirebilme yeteneğidir. Latince aynı esnekliği gösteremediği için Papalığın Hıristiyan alemi üzerindeki tüm etkinliğine rağmen yaşayan bir dil olma niteliğini sürdürememiş, sınırlı bir çevreye sıkışıp kalmıştır.

Rekabet, dinlerin gelişimi üzerinde de etkilidir. Gary Becker, Business Week dergisinde yazdığı bir makalede mezheplerin, kiliselerin birbirleri ile rekabet ettiği ülkelerde yaşayanların, dinin devlet tarafından kontrol edilmeye çalışıldığı ülkelere göre daha dindar olduğunu iddia etmektedir. Her kilise devletten aldığı para ile değil bağışlarla yaşadığı için cemaatini genişletip gelirini arttırmaya çalışmaktadır. Gelirlerin artması da verilen hizmetlerin cemaatin taleplerini en iyi karşılayacak şekilde sunulmasına bağlıdır. Aksi takdirde, cemaat başka kiliselere devam edecektir. Kiliselerin gelirlerini devletten aldığı ülkelerde ise kilisenin kendisine bağlı olduğu cemaatin büyüklüğü ile doğru orantılı bir kazancı olmadığı için daha fazla kişiyi kiliseye çekmek için çaba sarf etmemektedir. Türkiye'deki laiklik tartışmalarını da devlet dininin özel sektör dinleri karşısında aynı gerekçeyle rekabet edememesine bağlamak yanlış olmaz.

Dinî konularda korumacılık, diğer inançların yasaklanması ve engellenmesi çabaları da işe yaramamaktadır. Buna en iyi örnek, yine eski Sosyalist rejim deneyiminden verilebilir. Sosyalist rejim yıllarca resmî din olan Dinsizliği kendi vatandaşlarına empoze etmiş ve çoğu Sosyalist ülkede her türlü dinî faaliyet yasaklanmıştır. Tüm bu çabalara rağmen Rusya'da Ortodoks kilisesi hâlâ önemli bir güç olma niteliğini sürdürmektedir. Benzer durum İran için de geçerlidir. Bugünkü İran rejimi, on yıllardır kendi resmî İslam anlayışını vatandaşlarına empoze etmeye çalışmasına rağmen bunda başarılı olamamaktadır. Rejimin baskısı altında resmi pratiği izliyor gibi görünen İranlılar bu baskıdan çıktıklarında kendi inançları doğrultusunda hareket etmektedirler. (Birkaç yıl önce denize girmek için Türkiye'ye gelen İranlı kadınların resimleri gazetelerde yayınlanmıştı) Aynı şekilde, rejimin anlayışı her vesile ile delinmeye ve esnekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye'de de kendi dinlerini korumak isteyen Müslümanların yapması gereken, başka

dinlerin propagandasını engellemek değil onlarla rekabet için yeni düzenlemeler yapmaktır. Bunun için dinî pratiklerin daha iyi şekilde 'pazarlanması' çabaları önemli yer tutmaktadır. Örneğin, kapitalizmin pazarlama teknikleri ile desteklenmiş Noel Babalı, hediyeli Noel ve Yeni Yıl kutlamaları farklı kültürler tarafından kolaylıkla kabul edilebilmektedir. Her yılbaşı yaklaştığında alışveriş merkezleri Noel Babalarla dolmakta, insanlar birbirlerine Yeni Yıl hediyeleri almakta, evler ve dükkânlar renkli ışıklarla donatılmakta, hatta bazı Hıristiyan olmayan vatandaşlarımız kiliselerde yapılan Noel ayinlerine katılmaktadır. Yine yirmi yıl önce çoğumuzun adını bile duymadığı –Hıristiyan kültürüne dayanan- Sevgililer Günü bugün bazıları tarafından çeşitli dinî bayramlardan daha hararetle kutlanmaktadır. Bizde ise, eski ile karşılaştırıldığında, Ramazan ayının eski kasvetli havasından sıyrılıp şenlikli bir hâle getirilmesinin Müslüman kültürünün rekabet edebilirliğini arttırdığı söylenebilir. Ancak, aynı şeyi, bayramlar ya da diğer dinî günler için söylemek zordur. Dinî bayramlarımız aynı dinamik dönüşümü yaşayamamış bu nedenle giderek genişleyen bir kitle tarafından 'Tatil' olmanın ötesinde bir anlam ifade etmemeye başlamıştır. Zaten –arkasındaki tüm iyi niyetli mantığa rağmen- kanın gövdeyi götürdüğü, işkembelerin bağırsakların ortalığa yayıldığı bir kutlamanın pazarlamasının yapılabileceğini düşünmek çok da akıl kârı gözükmemektedir.

Özellikle, yeni nesillerin İslam'ın günümüzdeki ritüellerine uzak kalmalarının faturası, bazı Müslümanlar tarafından, Hıristiyanlık propagandası yapanlara çıkarılmaktadır. Bu kişiler, misyonerlerin faaliyetleri, Noel Babalar, ışıklı süslemeler yasaklanırsa İslam'ın daha iyi yaşanacağını düşünmektedir. Halbuki yapılması gereken İslamî pratikleri diğer dinlerinki ile rekabet edecek şekilde yeniden yapılandırmaktır. Yasaklamalar ise hedeflenenin tam aksi sonuçlara yol açabilir.

Sonuç olarak, bana göre, dilimizi (dinimizi) uzun yıllar yaşatmanın yolu, onu korumak ve rakiplerini yasaklamaktan değil, onu rekabete açmaktan geçer.

---

1. Fonksiyonellik ile dilin kullanana maddi ya da manevi bir getirisi olmasını kastediyorum.

2. "Religions thrive in a free market, too", *Business Week*. N. 3458. Jan 15, 1996. p. 20 (Türkçesi: "Serbest Piyasalarda Dinler de Sağlıklı Olarak Gelişirler" *Liberal Düşünce*, s. 3. Yaz 1996, Çev: M.Çokgezen, ss. 30-31).